

INHOUD

HUMOR ALS MEDICIJN TEGEN	
SCEPTICISME EN UTOPIESME	5
VOORWOORD	7
DE DAG WAAROP DE ECONOMISCHE	
WETENSCHAP HET LICHT ZAG...	9

DE KLASSIEKEN NEGENTIENDE EEUW

<i>Denkers in de rook</i>	15	Friedrich List	41
Adam Smith	17	Robert Owen	45
Thomas R. Malthus	23	Charles Fourier	49
David Ricardo	27	Karl Marx	53
Jean-Baptiste Say	31	Léon Walras	59
Frédéric Bastiat	35	Vilfredo Pareto	63
John Stuart Mill	37	Alfred Marshall	67

DE REVOLUTIONAIRES TWINTIGSTE EEUW

<i>De tijd van de bommenleggers</i>	73	John von Neumann	99
Thorstein Veblen	75	William Beveridge	103
Nikolaj Kondratjev	81	Friedrich Hayek	105
Joseph Schumpeter	85	John K. Galbraith	109
Irving Fisher	89	Milton Friedman	113
John Maynard Keynes	93	Paul Samuelson	117

ONZE TIJDGENOTEN EENENTWINTIGSTE EEUW

<i>Leve de crisis!</i>	123	Joseph Stiglitz	149
Arthur Laffer	125	Amartya Sen	153
James Tobin	129	Paul Krugman	157
Gary Stanley Becker	133	Michel Aglietta	163
Kenneth Arrow	137	Daniel Kahneman	167
Robert Lucas	141	Jean Tirole	171
Maurice Allais	145	Thomas Piketty	175

TOT BESLUIT	181
GLOSSARIUM	185
REGISTER	190
VERANTWOORDING EN DANKWOORD	192

Oorspronkelijke titel: *La Ligue des économistes extraordinaires*

© DARGAUD 2015, by Caut, Simmat

www.dargaud.com

All rights reserved

© 2016 Nederlandse vertaling: Rob Kuitenbrouwer (Bookmakers), Nijmegen en
Uitgeverij THOTH, Nieuwe 's-Gravelandseweg 3, 1405 HH Bussum
WWW.THOTH.NL

Zetwerk Nederlandse opmaak: Studio Hans Lemmens
Druk- en bindwerk: Wilco, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in
enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van Uitgeverij THOTH, Nieuwe 's-Gravelandseweg 3, 1405 HH Bussum.
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a
retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic,
mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission
from the publisher.

ISBN 978 90 6868 700 2

HUMOR ALS MEDICIJN TEGEN SCEPTICISME EN UTOPIESME

Dit boek bespreekt zowel de kracht als de beperkingen van de ideeën uit de economische wetenschap. De kracht van de wetenschap is haar invloed op de samenleving. Het boek laat goed zien hoe de meeslepende ideeën van economen grote effecten hebben gehad op het denken en doen van mensen. Hun meeslepende ideeën hebben ons denken zelfs wezenlijk beïnvloedt. Verder is onze welvaart mede te danken aan de denkkraft van giganten als Adam Smith en John Maynard Keynes. De kracht van ideeën – de bril waarmee we de realiteit observeren – blijkt groot.

Tegelijkertijd laat dit boek ook de beperkingen van de wetenschap zien. Zelfs de meesters sloegen dwaalwegen in. Zij hadden de waarheid niet in pacht. Alle kennis blijkt voorlopig en betrekkelijk. Daarom is de humor – zelfspot – in dit boek ook zo passend. Het is een effectief medicijn tegen zelfoverschatting. Een medicijn dat menig econoom goed kan gebruiken. Humor is ook een goed educatief middel. Het ontspant en doet ons beter nadenken.

De sociale wetenschap is moeilijker én mooier dan de natuurwetenschappen. Het kennisobject van de sociale wetenschappen – de mens in zijn relatie met anderen – is ongelooflijk complex. Al onze kennis over hoe de economie werkt is voorlopig – mede omdat de economie zelf voortdurend verandert. We kunnen lijnen uit het verleden niet zo maar doortrekken. Daarbij komt dat onze kennis het kennisobject zelf verandert. Er is sprake van een wederzijdse relatie tussen de kennis en het gekende. Gelukkig is de toekomst open vanwege menselijke vrijheid en creativiteit. Juist een onzekere wereld laat ruimte voor hoop en verwondering. Het is dus maar goed dat economen niet alle toekomstige ontwikkelingen kunnen voorzien. Want wat zou het leven dan saai en bedreigend zijn.

Juist omdat we allen zo begrensd zijn in ons kennen hebben we elkaar nodig. Velen hebben een deel van de puzzel. Economen hebben in hun onderlinge communicatie vaak wiskundige modellen nodig als disciplinerende taal. Zij gebruiken geen wiskunde omdat ze zo knap zijn maar omdat ze niet alles goed kunnen overzien en communiceren. Wiskundige modellen zijn dus nuttig maar ook altijd weer beperkt. Het

tweeledige gevaar is om het belang van wiskunde te onderschatten en de kracht van een wiskundig model te overschatten. Ook hier is het belangrijk om balans te vinden.

Wat leren we van dit boek over de balans van de economie? Economie als wetenschap is mooi maar moeilijk. Het is krachtig én beperkt. Die paradox van de lach en de traan is de humor van dit werk. We zijn op een reis waarbij we de wereld mogen verbeteren maar waarbij we ook altijd fouten zullen blijven maken. Onze kennis blijft immers altijd beperkt. Risico's nemen is daarom onvermijdelijk: de mooiste innovaties in denken kwamen van meesterbreinen die bereid waren fouten te maken. Een economie en samenleving zonder crisis? Dat is de dood in de pot. Dit boek is een medicijn tegen zowel scepticisme ('het wordt nooit wat') als utopisme ('we gaan alle fouten uitbannen'). Juist omdat wij als mensen zo mooi én beperkt zijn is economie zo'n uitdagend terrein. We zullen altijd op zoek blijven naar een betere samenleving en betere theorieën over hoe we beter samen kunnen leven. Onze voorlopige antwoorden leveren altijd weer nieuwe vragen op. Dit boek is van harte aanbevolen om in balans te blijven tijdens onze ontdekkingsreis.

Lans Bovenberg

Lans Bovenberg is hoogleraar economie Tilburg University

VOORWOORD

Een onvergetelijke scène: koningin Elizabeth, eind 2008 op bezoek bij de London School of Economics, vraagt haar gastheren: 'Hoe komt het dat niemand de crisis die we nu doormaken heeft voorspeld?'

Geen betere manier om het wrede lot te schetsen van de econoom, die voortdurend het verwijt te horen krijgt dat hij gissing op fout stapelt en alleen uitspraken kan doen over... het verleden.

Toch heeft iedereen het over economie, en vindt iedereen ook dat hij aan dat gesprek mag deelnemen. De zo vaak bespottte econoom wordt in feite benijd. Veel deelnemers aan het gesprek zijn ervan overtuigd dat ze de waarheid in pacht hebben. Dat ze niet serieus genomen worden door de met diploma's omhangen vaste deelnemers aan forums en conferenties, die ze dan ook beschouwen als betaalde agenten van ofwel het grootkapitaal, ofwel de trotskistische internationale.

Om de twijfels aan hun kennis weg te nemen, proberen de economen op hun beurt wetenschappelijk te werk te gaan. Ze hebben de methoden van de exacte wetenschappen overgenomen, in de eerste plaats die van de wiskunde, daarna die van de fysica. Men heeft erom gelachen omdat men er uiteindelijk niets meer van begreep, en herhaald wat Flaubert in zijn beroemde *Dictionnaire* een gemeenplaats noemde, namelijk dat de economie een 'harteloze wetenschap' was geworden.

Kortom, we kunnen alleen maar vaststellen dat, hoewel wetenschap zonder geweten niets meer of minder is dan de ondergang van de ziel, de econoom tegenover de aanvallen van de goede geesten niets beters heeft weten in te brengen dan dat een verheven geweten zonder echte wetenschap de ondergang van alles betekent...

Om zich daarvan te vergewissen is een gang door de historische galerij van de grote economen altijd nuttig. En dat is wat dit boek voorstelt, een aantrekkelijke onderneming. Het is alsof de beide auteurs zich hebben gerealiseerd dat nogal wat economen Engelsen of Tsjechen waren – die laatsten vaak verborgen achter een Amerikaans paspoort –, twee volkeren die gevoel voor humor belichamen, want de benadering die ze hebben gekozen is onze belangstelling te wekken met een glimlach.

Een bij uitstek Franse benadering, in die zin dat ze rikt naar dat antiliberalisme

dat het handelsmerk en het specialisme van onze intellectuele klasse is geworden, die zichzelf en ons durft voor te spiegelen dat Marx de crisis van 2008 had voorspeld/begrepen. Een bewust misleidende stelling, die these en antithese verbindt met geklets in de ruimte. Laten we het boek alle succes wensen, wat zou betekenen dat het veel lezers stimuleert om verder te gaan en zich te wagen aan een dubbel onderzoek: zelf de grote auteurs lezen en een analyse maken van hun wiskundige en econometrische modellen. Want uiteindelijk valt er met de inzet van dat onderzoek niet te spotten: *Her Majesty* wacht op antwoord...

Jean-Marc Daniel

Jean-Marc Daniel, gespecialiseerd in politieke economie en gastdocent aan de business school ESCP Europe, schrijft columns voor *Le Monde* en *BFM Business* en is hoofdredacteur van het tijdschrift *Sociétal*.

DE DAG WAAROP DE ECONOMISCHE WETENSCHAP HET LICHT ZAG...

IN HET JAAR ONZES HEREN 1764 zijn twee heren op een nazomerzondag lang en hartstochtelijk in gesprek op de eerste etage van een herberg in Compiègne. De ene is Adam Smith, een Schot, in Engeland beroemd als filosoof en vermaard om zijn onbevallige tronie, die in alle kranten van het land is te bewonderen. De ander, François Quesnay, is ook zeer bekend in zijn eigen land, Frankrijk, waar hij als natuurkundige aan het hof van Lodewijk XV de symbolische functie bekleedt van ‘barbier’ van de koning, oftewel lijfarts van Zijne Majesteit.

Adam Smith begeleidt een jonge Lord op zijn reis naar het Franse koninkrijk en maakt van de gelegenheid gebruik om François Quesnay op te zoeken, een vermaard intellectueel en hartstochtelijk debater.

De laatste heeft opgetogen uitgezien naar dit gesprek met Smith, wiens colleges – en een op zijn zachtst gezegd geschift karakter – studenten uit heel Europa naar Glasgow doen afreizen. Hun dialoog – in het Frans, de internationale omgangstaal van dat tijdperk – voert hen langs onderwerpen als de literaire actualiteit (zoals het verschijnen van de *Encyclopédie* van Diderot en d’Alembert) en de vooruitgang in de medische wetenschap, maar concentreert zich toch vooral op een van hun favoriete aandachtsgebieden: de economie, of, liever gezegd, de ‘politieke economie’, zoals men in die tijd het denken over geld, over de middelen van de staat, over de accumulatie van rijkdom etc. noemde. De dialoog was van hoog niveau, zij het wat gekunsteld voor onze moderne oren.

Ziehier een denkbeeldige, maar volkomen plausibele weergave van een passage uit hun gesprek, gebaseerd op het werk van twee onderzoekers¹:

Quesnay: Een natie is te verdelen in drie klassen van burgers: een productieve klasse, een klasse van eigenaren en een nietsdoende klasse. De eerste, de productieve klasse, is de belangrijkste: zij zorgt elk jaar voor een wedergeboorte van de rijkdom in de vorm van wat ze teelt.

Smith: U heeft het over de telers, de landbouwers?

Quesnay: Precies.

Smith: Maar waar blijft dan de waarde van de productie waarvoor de manufactuur en het ambacht zorgen? Om de rijkdom van de natie te berekenen, moet de waarde van de fabrieksmatige productie bij die van de agrarische productie worden opgeteld.

Quesnay: Nee! Alleen de teler brengt, geholpen door de energie die de natuur hem verleent, een netto product voort, dat wil zeggen een werkelijk nieuwe productie.

Handelaars brengen die rijkdom alleen maar over van de ene hand in de andere.

Smith: Maar een ambachtsman die van graan een brood maakt...

Quesnay: ... geeft die rijkdom louter een andere vorm.

Smith: Mijn waarde confrère, moet ik daaruit afleiden dat de boeken die wij schrijven, wij, de ambachtslieden van het denken, geen enkele economische waarde bezitten?

Quesnay: Beslist.

Deze gedachtewisseling, waarschijnlijk bezegeld met het proeven van een heerlijke fles wijn uit Suresnes, is een uitstekende afspiegeling van de stand van hun denken over de rijkdom en de economie, op grond waarvan ze elk van hun eigen kant de basis legden voor een geheel nieuwe wetenschap, een discipline die onlosmakelijk verbonden was met de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen van hun revolutionaire tijdperk: de wetenschap van de economie.

Maar terwijl Adam Smith de geschiedenis is ingegaan als de grondlegger van deze wetenschap, is François Quesnay een intellectueel curiosum gebleven, slechts door enkele ingewijden gekend. Het meesterwerk van de Brit, *The Wealth of Nations* (1776), wordt tot op de dag van vandaag nog besproken, en effectenmakelaars krijgen het als vaderdagcadeau. Het obscure *Tableau économique* (1758) van de Fransman is daarentegen een lekkernij voor bibliotheekratten gebleven.

Toch was het gedachtegoed dat François Quesnay onder Lodewijk XV ontwikkelde revolutionair. Rijkdom had volgens hem niets te maken met geld en goud was niet meer dan een middel om de geproduceerde rijkdom uit te wisselen. De bron van de rijkdom was volgens deze arts de productie, die het maatschappelijk lichaam op precies dezelfde manier voedt als de bloedsomloop. Quesnay, aanvoerder van de fysiocratische stroming, adviseerde de koning daarom alle belemmeringen voor de productie weg te nemen en zo het gehele potentieel ervan vrij te maken.

De vergeten voorvader van het moderne economische liberalisme beging echter een onherstelbare fout, die de poorten van de eeuwige roem voor hem zou sluiten. Quesnay beweerde dat alleen de klasse van landbouwers productief was, dat wil zeggen het vermogen bezat elk jaar opnieuw rijkdom te scheppen, met de ruggeleuning van de jaarlijkse cyclus van de natuurkrachten: water, wind, zon, etc. Hij ontleende die zekerheid aan de observatie van zijn land, waar 95 procent van de inwoners op het platteland woonde en werkte.



Min of meer tegelijkertijd kwam in Engeland echter de industriële revolutie op gang. Het was Adam Smith, Quesnays Britse tegenhanger, die getuige was van de onweerstaanbare opmars van de industriële marktkrachten. Hij werd dan ook de eerste echte economische denker, de theoreticus van de fabriek, de eerste grote voorvader van de economische wetenschap.

Economie? Natuurlijk, daar werd al sinds de oudheid over gepraat. De filosofen, de geleerden, de theologen, van Aristoteles tot Thomas van Aquino, van Jean Bodin tot Hobbes of Rousseau, al die denkers hielden zich met vragen rond geld en rijkdom bezig. Maar tot aan de achttiende eeuw, de eeuw van de revoluties (de Amerikaanse, de Franse en de industriële) dacht men daar niet in systematische termen over na. Markt, winst, groei, zulke noties bestonden niet. Rijkdom betekende – voor de adel, de Kerk en een paar handelaren – het vergaren van zilverlingen of *louis*, ongeveer zoals Oom Dagobert deed, en dat was het dan.

Zoals de Amerikaanse historicus van het economische denken Robert Heilbroner heeft uitgelegd, was het idee van ‘je brood verdienen’ tot het aanbreken van de moderne tijd evenzeer afwezig als de notie van ‘investeren’.

Arme François Quesnay! Deze *loser* in de geschiedenis van het economisch denken had best een plaats verdiend in de galerij die hierna volgt, het dertigtal filosofen, onderzoekers en proto-economen dat we hebben opgenomen in onze portrettengalerij van buitengewone economen.

Buitengewoon? Ja, onze helden zijn ook superhelden van het denken, heren die zich hebben onderscheiden door hun leven, hun ideeën en hun geschriften.

Ziehier hun verhalen, die samen deel uitmaken van de geschiedenis van de moderne economie.

DE KLASSIEKEN

NEGENTIENDE EEUW

DENKERS IN DE ROOK

WIE HEEFT NIET GEHOORD van Adam Smith, de eerste der grote economen? Maar wie weet dat deze eerstgeboren zoon van het liberalisme zijn leven eindigde als... douanier? Het is een feitje dat aantoonde dat de Schot, die zich beschouwde als filosoof, nooit echt heeft beseft dat hij een grondlegger was van een nieuwe wetenschap, de economie. Geen van zijn opvolgers, of het nu ging om Malthus, Ricardo, Say, Bastiat, Mill, List, Owen of Fourier, had trouwens de ambitie om zich los te maken van de oude discipline van de politieke economie, waarin Adam Smith het schopte tot (belasting)adviseur van de Prins.

Het is de paradox van deze ‘vaders van de economie’ – een keurkorps waaraan we Marx, Walras, Pareto en Marshall kunnen toevoegen. Tussen de Franse Revolutie en de Eerste Wereldoorlog heeft dit groepje van dertien individuen, door ons geselecteerd omwille van hun kleurrijke biografie, als bezetenen in het rond getast om hun pasgeboren discipline vooruit te helpen bij zijn eerste stapjes.

Deze klassieken, protosocialisten en neoklassieken – naar gelang de categorie waarin ze zijn opgeborgen – hebben duizenden bladzijden geschreven en kilo's boeken gepubliceerd, vol geniale influisteringen en monumentale blunders, waarmee ze het interne mechaniek van de markt begonnen te ontcijferen.

Een historicus heeft het gezelschap eens plagerig een pijprokersclub genoemd, waarvan een aantal leden bovendien uit Engeland kwam of carrière maakte in Londen, het epicentrum van het opkomende kapitalisme. Goed gezien! Deze denkers bij het vuur van de open haard hebben ons daadwerkelijk hun prachtige intellectuele avonturen nagelaten, ter lering... en vermaak.

Hier komen ze.

DE PATROONHEILIGE VAN DE PRODUCTIVITEIT

OVER ZIJN LEVEN

Smith is de auteur van een wereldberoemd boek, *An Inquiry into the Nature and*



Causes of the Wealth of Nations, een groot theoretisch panorama van de opkomst van de handelsmaatschappij. Toch was er niets, maar dan ook werkelijk niets, wat de jonge Adam had voorbestemd om die legendarische figuur te worden, de auteur van een meesterwerk dat analfabetische effectenmakelaars elkaar tegenwoordig cadeau doen (om hun boekenkast op te fleuren).

In 1723 geboren in een graafschap dat nog in de middeleeuwen leefde – Fife, waar de inwoners volgens zijn biografen nog spijkers gebruikten als geld! – bleek Smith, weeskind van een douanebeampte, kennelijk begaafd genoeg om voor zes jaar naar Oxford te worden gestuurd. Hij zou er op zijn beurt lesgeven voordat hij verkaste naar de collegezalen van Glasgow, destijds veel hoger aangeslagen dan die in Oxford.

Smith vestigde in 1759 zijn reputatie met een samenvatting van het vak dat hij onderwees: *Theory of Moral Sentiments*. Hierop kreeg hij de royaal betaalde functie aangeboden van tutor van een jonge aristocraat, die hij onder meer begeleidde op zijn rondreis door Frankrijk, een gebruik dat in die tijd in zwang was onder de Britse adel. Gelukkig voor de economische wetenschap eindigde die reis in een very bad trip: de broer van zijn pupil, die zich in Parijs bij hen had gevoegd, werd er gekeeld! Smith spoedde zich ontzet terug naar zijn geboorteplaats en nam zijn intrek bij zijn oude moeder. Daar, in de warmte van een antieke open haard, dicteerde hij gedurende een tiental jaar zijn *Wealth of Nations*. Het boek verscheen in 1776, het jaar van de Onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Staten, en zou hem eeuwige roem bezorgen, plus een hooggeplaatste functie in het Koninkrijk: *commissioner* van de... douane in Edinburgh.

THESE, ANTITHESE, WEGWEZEN

Met zijn beroemde mechanisme van de ‘onzichtbare hand’ verklaart Smith hoe het samengaan van particuliere belangen, die van nature strijdig zijn, uitloopt op een verrijking van de samenleving als geheel. Paradoxaal genoeg vormt de economische vrijheid die de ondernemers, de boeren, de consumenten, kortom alle deelnemers aan de economie wordt gelaten de ideale brandstof voor de machine.

Theoretische tovenarij? Niet alleen, en de verklaring voor dit verschijnsel zal van Adam Smith de onbetwiste patroonheilige van het economisch liberalisme maken. Die verklaring schuilt in wat Smith omschrijft als de arbeidsdeling, de bron van de productiviteit die zelf, zoals we weten, altijd de basis heeft gevormd van het kapitalistische systeem.

Volgens Smith produceren de boeren, de ambachtslieden, de vroege kooplieden en industriëlen (bourgeoisie), de economische actoren en de grondeigenaren (in wezen de adel) allemaal wat ze het beste kunnen maken en wat hun dus het minste kost.

Daarentegen kopen ze wat ze niet kunnen maken, omdat het erg kostbaar zou zijn het zelf te fabriceren.

Zo verkoopt een graanboer zijn tarwe aan een schoenmaker, van wie hij dan weer zijn schoenen betreft. Het omgekeerde zou ondoelmatig zijn. Smith constateert dat de uitwisselingen tussen alle actoren, die elk worden gemotiveerd door hun persoonlijke bevreemding, paradoxaal genoeg tot een optimaal totaalresultaat leiden. De economische taken worden verdeeld tussen duizenden deelnemers die elk worden gedreven door egoïsme, maar – Loof de Heer! – het resultaat is een soort hemels evenwicht: iedereen wordt globaal bevredigd!

Vanzelfsprekend? Nee, aan de vooravond van de Revolutie van 1789 is dit een revolutionair idee. In de tijd vóór Smith was het handelen van de economische actoren de uitdrukking van de wil van God, punt uit. Voortaan zou de algehele rijkdom van een land voortvloeien uit de ongecoördineerde (zeg maar tegenstrijdige) initiatieven en verlangens van zijn inwoners. De Brit Smith, burger van de bakermat van de industriële revolutie, breidt zijn redenering zelfs op logische wijze uit naar de internationale handelsrelaties: het Britse koninkrijk heeft er belang bij in het buitenland de producten aan te schaffen die het zelf niet kan produceren zonder zijn eigen specialismen te verwaarlozen. Volgens Smith bestaat er tussen de naties, net als tussen de burgers onderling, een verdeling van specifieke talenten, van vaardigheden (hij heeft het over ‘absolute voordelen’) die het best onbelemmerd uitgewisseld kunnen worden om bij te dragen aan de universele harmonie.

